

Висновки. Таким чином, у процесі проведення дослідження встановлено, що корпоративна культура майбутнього фахівця автомобільно-дорожньої галузі є складним особистісним новоутворенням. Її становлення є необхідною передумовою для підготовки компетентного й конкурентоспроможного на сучасному ринку праці професіонала. Формування корпоративної культури особистості доцільно розпочинати ще на стадії її професійної підготовки у вищому технічному навчальному закладі, коли відбувається інтенсивний особистісний та професійний розвиток студента. У процесі проведення дослідження теоретично обґрунтовано, що технологія формування корпоративної культури майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі у процесі професійної підготовки має включати такі етапи: мотиваційно-установчий, змістово-організаційний та рефлексивно-коригувальний. У подальшій науково-дослідницькій роботі планується провести педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності визначеної технології на практиці.

Список літератури

1. Гибсон Дж. Л. Организации : поведение, структура, процессы / Дж. Л. Гибсон, Д. М. Иванцевич, Д. Х. Доннелли ; пер. с англ. — 8-е изд. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 662 с.
2. Занковский А. Н. Организационная психология / А. Н. Занковский. — М.: Флинта — МПСИ, 2000. — 288 с.
3. Погребняк В. А. Культура организации как объект регулярного управления / В. А. Погребняк // Вопросы управления предприятием. — 2005. — № 1(13). — С. 59.
4. Спивак В. А. Корпоративная культура / В. А. Спивак. — СПб.: Питер, 2001. — 352 с.
5. Халитова И. С. Формирование корпоративной компетенции студентов технического вуза в процессе внеучебной деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / И. С. Халитова. — Казань, 2009. — 184 с.
6. Швайкина Н. С. Формирование корпоративной культуры инженеро-менеджеров в процессе обучения иностранному языку в техническом вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Н. С. Швайкина. — Самара, 2009. — 180 с.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

УДК 371.15
Левченко Я. Е.

У статті обґрунтовано необхідність формування та розвитку емоційного компоненту професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя.

Ключові слова: емоційний компонент, мотивація, педагогічна технологія, професійна спрямованість, особистість.

В статье обосновывается необходимость формирования и развития эмоционального компонента профессиональной направленности личности будущего учителя.

Ключевые слова: эмоциональный компонент, мотивация, педагогическая технология, профессиональная направленность, личность.

The necessity of the formation and the development of the emotional component of the professional personality's trend of future teachers is grounded in the article.

Key words: emotional component, motivation, pedagogic technology, professional trend, personality.

Важливим кроком на шляху формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя, що є логічним продовженням розвитку мотиваційного компонента і нерозривно з ним пов'язано, стає формування її емоційного компонента, тобто позитивних емоцій, котрі пов'язані з професійною діяльністю, позитивного ставлення до професії.

Роль емоцій у навчальному процесі у широкому аспекті акцентується у працях К. Абульханової-Славської, Ш. Амонашвілі, П. Анохіна, Т. Барішевої, І. Бех, Л. Бочкарьова, О. Бухало, Л. Виготського, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, Г. Костиока, О. Леонтьєва, В. Медушевського, Л. Надірової, В. Поплужного, Л. Соколовой, В. Сухомлинського та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних учених. Усі вони сходяться в тому, що емоційні переживання відіграють значну роль у формуванні в суб'єктів навчання емоційної чуйності, у формуванні їхньої мотивації до об'єкту пізнання, у засвоєнні ними навчальної інформації, у розвитку їхніх певних умінь і навичок тощо. Фахівці зазначають, що все те, що робиться з цікавістю, робиться вдвічі успішніше. Людині завжди цікаве те, що має для неї значення.

Про важливість формування емоцій суб'єктів навчання зазначала й А. Маркова [6]. Вчена стверджує при цьому, що емоції, емоційний клімат відіграють значну роль у формуванні мотивації навчання. Підтримуючи цю думку авторки, ми дійшли висновку, що формування емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя нерозривно пов'язано із розвитком її мотиваційного компонента, що підтверджує доцільність виокремлення мотиваційно-орієнтаційного етапу педагогічної технології. Дослідниця називає такі важливі емоції: позитивні емоції, пов'язані з навчальним закладом і перебуванням у ньому; позитивні емоції, обумовлені рівними, добрими діловими взаєминами суб'єктів навчання, відсутністю конфліктів із ними, участю в житті колективу тощо; емоції, пов'язані з усвідомленням кожним суб'єктом навчання своїх більших можливостей в досягненні успіхів у навчальній роботі, у подоланні труднощів, у розв'язанні складних завдань; позитивні емоції від зіткнення з новим навчальним матеріалом; позитивні емоції, котрі виникають при оволодінні суб'єктами навчання прийомами самостійного здобування знань, новими способами удосконалення своєї навчальної діяльності, самоосвіти.

За А. Марковою, всі зазначені емоції у сукупності створюють атмосферу емоційного комфорту у процесі навчання. Її наявність необхідна для успішного здійснення процесу навчання. Спираючись на досвід ученої, можна передбачити, що значну роль у формуванні емоційного компонента відіграє ат-

мосфера емоційного комфорту навчання, що може бути досягнуто через створення сприятливого емоційного-психологічного клімату на занятті.

Л. Кунц у своїй дисертаційній роботі, присвяченій проблемі професійної спрямованості як фактору формування образу майбутньої професійної діяльності особистості, говорить про професійну Я-концепцію, до складу якої, поряд із іншими, входить емоційний компонент, до якого вчена, передусім, відносить емоційні стани, пов'язані з професійною сферою [3]. Важливо звернути увагу на те, що в емоційному компоненті авторкою виокремлено два моменти. По-перше – це переживання, котрі виникають у процесі праці щодо досягнутого результату. Л.Кунц при цьому зазначає, що тільки відчувачи радість праці, людина може засвоїти міцні трудові навички і звички, але важливим стає любов до праці.

Особливий інтерес викликає робота Л. Нікіфорової, яка досліджує проблему формування емоційної культури майбутніх менеджерів [7]. На підставі аналізу праць інших учених авторка робить висновок про те, що значущість емоційного розвитку майбутніх фахівців у системі професійної освіти акцентується у працях В. Береги, Й. Завадського, Ю.Палехи, М. Пірена, Н. Побірченко, О. Романовського, Ф. Хміля, В. Шепеля, Г. Юркевича.

Необхідність формування емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя обумовлена його функціями, а саме: інтегральною, системоутворювальною, орієнтаційною, а також функціями, котрі виконують емоції взагалі: адаптивною (сприяє пристосуванню особистості до вимог життєдіяльності з боку її темпоритму), нормативною (полягає в тому, що засоби емоційного реагування не здійснюються як прості відповіді на стимули, а ґрунтуються на певних емоційних стандартах), комунікативною (реалізується на основі усвідомлення ідентичності особистісних потреб, інтересів із потребами, інтересами інших членів цієї спільноти і сприяє ефективному спілкуванню), захисною (спрямована на захист і збереження людини від негативних впливів), конструктивною (позабавляє людську діяльність від буденності та «змушує» людину вийти за межі наявного сьогодення у сферу творчості), прогностичною (включає емоційне передбачення майбутнього, що створює оптимістичну спрямованість на досягнення висунутої мети), регулятивною (забезпечує адекватний прояв поведінки й активізує процес соціалізації особистості) [7, с. 7].

Отже, формування емоційного компоненту – позитивних емоцій, позитивного ставлення до процесу навчання і педагогічної професії – є важливим чинником успішного формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя.

Щодо питання його безпосереднього формування, то аналіз наукової літератури засвідчив, що в педагогічній науці існує розмаїття шляхів, методів, засобів формування позитивного ставлення студентів до процесу навчання, позитивних емоцій тощо, серед яких найчастіше називають сам зміст навчального матеріалу, а також емоційний виклад навчальної інформації у процесі створення емоційно насиченого заняття.

Емоційний виклад навчальної інформації, як засвідчує педагогічна практика, можливий за умови створення емоційно насиченого заняття, що має вплив на емоційну сферу майбутніх учителів, бо завдяки емоційному факто-

ру знижується тривога, страх, підвищується самооцінка, збільшується працездатність, змінюється на краще ставлення майбутніх учителів до викладача й навчального процесу тощо. Створення емоційно насиченого заняття, у свою чергу, передбачає формування сприятливого емоційно-психологічного клімату, а саме: утвердження атмосфери емоційно-піднесеного спілкування між викладачем і майбутніми вчителями, установлення атмосфери товариського взаєморозуміння, дружби, взаємодопомоги; утвердження гідності особистості кожного майбутнього вчителя; формування добрих, гуманних стосунків взаємодопомоги між викладачем та майбутніми вчителями, коли педагогічний процес сповнений піклування, душевної чуйності і доброзичливості, співпереживання успіху; формування демократичного стилю управління тощо.

Аналіз науково-дослідної літератури дозволив виокремити основні ознаки сприятливого емоційно-психологічного клімату: гармонійність усіх членів студентського колективу; відсутність тиску членів колективу один на одного та визнання за кожним права приймати рішення, які є значущими для групи; відсутність прояву особистої неприязні один до одного; сформованість почуття задоволеності приналежністю до колективу; зацікавленість у спільних справах, сформованість стану емоційної задоволеності як результату сумісної діяльності колективу та до цілей спільної діяльності; достатня інформованість членів колективу про його цілі, завдання та стан справ при їхньому виконанні; сформованість стосунків високої довіри та високої вимогливості один до одного; взаємна ділова і доброзичлива критика та самокритика; вільне і відкрите висловлювання своєї точки зору та почуттів при обговоренні питань, які є важливими для всього колективу; усебічне і повне застосування вмій і навичок, якими володіють окремі члени колективу; висока внутрішня дисципліна, принципівість, відповідальність, вимогливість до себе та інших; прийняття на себе відповідальності за стан справ у групі кожним з її членів; безконфліктний розподіл обов'язків; високий ступінь емоційності і взаємодопомоги у ситуаціях, які викликають стан фрустрації у кого-небудь із членів колективу; високий рівень комфортності всіх членів колективу; духовна спільність інтересів, мотивів, потреб і бажань членів студентського колективу; безконфліктне, інтелектуально-емоційне і духовно збагачене спілкування.

Показниками сформованого емоційно-психологічного клімату безпосередньо на занятті є нестандартність мислення майбутніх учителів, їхнє захоплення навчально-пізнавальним процесом, постійний розвиток їхніх інтелектуальних умінь, інтерес до навчальної, творчої і професійної діяльності. Ефективність сприятливого емоційно-психологічного клімату виявляється у високому рівні мотивації майбутніх учителів, в їхніх академічних успіхах, високих показниках різних інтелектуальних змагань, науково-дослідній діяльності тощо.

Продовжуючи думку О. Макагона про те, що «сприятливе навчально-виховне середовище, – середовище, у якому взаємодія всіх суб'єктів педагогічного процесу має своїм результатом їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення, сприяє розвитку творчого потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистого самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної парадиг-

ми» [5], вважаємо, що результатом сприятливого емоційно-психологічного клімату дійсно стане формування емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутніх учителів, тобто їхніх позитивних емоцій і ставлення до навчання та майбутньої професії. Як наслідок, на нашу думку, буде здійснюватись професійний розвиток і професійне становлення майбутніх учителів.

Щодо шляхів створення сприятливого емоційно-психологічного клімату, то це, як засвідчує педагогічна теорія і практика, передусім, може здійснюватись через створення ситуацій успіху на заняттях, оскільки: успіх є визначальним у структурі мотиваційної й емоційної сфер, стимулом для продуктивної навчально-пізнавальної і комунікативної діяльності, приносить задоволення від діяльності і спілкування, ситуації успіху сприяють розвитку особистості, успіх є характерною ознакою гармонійності взаємин суб'єктів педагогічного процесу завдяки створенню ситуації індивідуального успіху забезпечується комфортність навчання.

Обґрунтовуючи доцільність використання ситуацій успіху у процесі створення сприятливого емоційно-психологічного клімату, ми спиралась на думку А. Белкіна, який розглядав ситуацію успіху як «основний нерв гуманізації навчання і виховання» [1]. Співробітництво, на його думку, не можна розглядати як спільну діяльність чи добре налагоджену взаємодію. Погоджуємося з тим, що зміст співробітництва полягає в тій радості, яку воно дає. Завдання викладача полягає у створенні умов, які сприяють подоланню труднощів, задоволенню сподівань, надії, формуванню позитивної мотивації, визначенню адекватного рівня самооцінки, самоповаги, тобто ситуації для успішної життєдіяльності. А. Белкін вважає, що з педагогічної точки зору успіх – це таке цілеспрямоване організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому [1].

Особливо корисним для нашого дослідження виявився досвід О. Гусак, яка досліджує проблему створення ситуацій успіху у професійній підготовці майбутнього вчителя [2]. Вчена зазначає, що створення ситуацій успіху забезпечує сприятливу атмосферу на заняттях, що дає можливість студенту отримувати задоволення від успіху, знімає емоційну напругу і страх. О. Гусак стверджує, що «... ситуація успіху допомагає майбутньому вчителю освоювати нові способи діяльності, стимулює активність і сприяє усвідомленню й удосконаленню образу «Я» відповідно до професійних вимог. У ситуації успіху майбутній вчитель опиняється перед вибором мети, засобів її досягнення, що сприяє розвитку відповідальності за прийняття рішення у здійсненні певних дій, підвищенню рівня досягань, домагань, самооцінки; формуванню оптимістичної перспективи щодо результатів діяльності; гуманістичної професійної позиції; вихованню настанови на співробітництво з суб'єктами педагогічного процесу. Водночас ситуація успіху дає можливість майбутньому вчителю пережити радість, задоволення від того, що особистісні досягнення у професійному становленні визнані іншими студентами, педагогами й відповідає вимогам професії, особисті уявлені і потреб...»; «...ситуація успіху має великий виховний потенціал, який реалізується в наданні майбутньому вчителю можливості збереження і підвищення самоповаги, гідності через усунення супе-

речностей у педагогічній взаємодії з іншими суб'єктами педагогічного процесу» [2, с. 6]. З огляду на зазначене доходимо висновку, що створення ситуацій успіху на заняттях із майбутніми вчителями сприятиме не тільки розвитку емоційного компонента, а й рефлексивного компонента їхньої професійної спрямованості.

Створення сприятливого емоційно-психологічного клімату обов'язково передбачає застосування гумору, оскільки його використовують як фактор релаксації, зняття можливих станів тривоги, напруги. Не можна недооцінювати роль гумору як педагогічного засобу впливу на майбутніх учителів для організації міжособистісного спілкування, зняття психологічної напруги, організації доброзичливих стосунків. Його інформативна, емоційна, мотиваційна і регуляційна функції сприяють розвитку особистості майбутнього вчителя. За допомогою різноманітних прийомів гумору таких, як метафора, веселе оповідання, анекдот стає можливим розвивати в них відвертість, доброзичливість, природність, щирість. Важливу роль відіграє гумор і в конфліктних ситуаціях. Вчасно сказане жартівливе слово розряджає атмосферу, дозволяє сторонам заспокоїтися і знайти компроміс, не відчуваючи образи. Гумор – найсильніший засіб виховання й розвитку особистості майбутнього вчителя, який не тільки виховує її духовність, але й робить особистість здатною фізично протистояти життєвим труднощам, образам, допомагає стати оптимістом.

За допомогою гумору можна здійснювати емоційний виклад навчального матеріалу, адже гумор викликає інтерес до діяльності, прагнення дізнатись більше, тобто поряд з емоційною розвивається також і мотиваційна сфера. Використання гумору як навчального матеріалу сприяє не тільки психічній саморегуляції майбутнього вчителя, але й підвищенню його інтелектуальної активності, загальної зацікавленості предметом, безболісному засвоєнню навчальної інформації. Навчальний матеріал, основним змістом якого стає гумор, краще запам'ятовується і надовго зберігає добрий настрій у студентів, надає їм впевненості.

Створювати сприятливий емоційно-психологічний клімат із метою формування позитивного ставлення й позитивних емоцій майбутніх учителів до процесу навчання, на нашу думку, можливо, використовуючи прийоми емоційного стимулювання процесу навчання (підбадьорювання, запевнення, емоційний відгук, позитивні підкріплення, встановлення особистого контакту тощо), а також прийоми створення комфортних умов навчання (включення позитивних стимулів і мотивів, прийом розташування студентів в аудиторії, створення музичного фону навчання тощо).

У процесі дослідження дійшли висновку, що серед шляхів формування позитивного ставлення, позитивних емоцій майбутніх учителів до процесу навчання і майбутньої професії, окрім зазначених вище, також можна назвати застосування викладачем елементів проблемного й диференційованого навчання. Так, використання елементів проблемного навчання обумовлює зародження пізнавальної мотивації й мислення майбутніх учителів, їхніх пізнавальних інтересів, що, вважаємо, сприятиме формуванню професійних інтересів, позитивного ставлення до педагогічної професії і до навчального процесу з метою її опанування. Застосування викладачем елементів диференцій-

ованого підходу, на нашу думку, також сприятиме формуванню позитивного ставлення майбутніх учителів до професії в цілому, а також до її оволодіння у процесі навчання, адже це є дієвим засобом, який дозволяє знайти підхід до особистості кожного майбутнього вчителя, враховуючи як його індивідуальні, так і вікові психологічні особливості студентського віку. Цей засіб сприятиме зниженню рівня перенавантаження, втоми майбутніх учителів, адже дозволяє викладачеві створювати на заняттях максимально комфортні умови для навчання.

Особливого значення у процесі формування позитивного ставлення майбутніх учителів до процесу навчання, їхніх позитивних емоцій набувають прийоми співучасті (спільна робота викладачів і майбутніх учителів в аудиторії при пошуку відповідей на проблемні ситуації, залучення студентів до розв'язання практичних завдань тощо), тобто прийоми співробітництва.

У дослідженні дійшли висновку, що окрім того, що співробітництво викладачів і майбутніх учителів має позитивний вплив на їхню емоційну сферу (розвивається почуття співпереживання; з'являється впевненість і надійність; зникає байдужість; покращується психологічний клімат у колективі) воно також сприяє розвитку мотиваційної сфери майбутніх учителів (сприяє підвищенню їхнього інтересу до навчальної дисципліни, з'являється потреба утвердитися в колективі, довести свої знання й уміння, завоювати авторитет; з'являється потреба у спілкуванні і готовності правильно оцінити свої вчинки, вчинки інших суб'єктів навчання і результати своєї діяльності).

У процесі спостереження за навчальним процесом вищої школи дійшли висновку, що ефективність формування позитивного ставлення, позитивних емоцій майбутніх учителів до процесу навчання й майбутньої професії залежить від того, чи застосовує викладач елементи ігрової діяльності, оскільки гра, як особливий вид взаємної діяльності (співробітництва), містить у собі такі характерні ознаки ефективної організації навчання: емоційність, активність, динамічність, колективність, проблемність, самостійність, системність, моделювання, рольову взаємодію, результативність, змагання. В ході гри забезпечується високий ступінь активності всіх її учасників, динамічність дій і явищ у грі виключає нудьгу, повторення, звичку. Включення емоцій у діяльність призводить до активізації механізмів, що спонукають до участі у грі, тому зникає необхідність примушувати студентів до діяльності з боку викладача, тобто зменшується імперативний характер навчання. Гра слугує засобом зниження напруги, тривоги, страху. Важливо зазначити, що використання елементів ігрової діяльності також сприяє формуванню пізнавальних і професійних інтересів майбутніх учителів, тобто й мотиваційного компонента професійної спрямованості.

Важливо зазначити, що у процесі співробітництва у студентському колективі в спільній діяльності розвивається здатність розуміти стан, мотиви вчинків інших суб'єктів навчання й відповідно на них реагувати, тобто формується емпатія, чуйність. Як зазначає В. Лозова, «знання характеру суб'єкта дозволяє в певній мірі передбачити його поведінку й налагоджувати з ним стосунки» [4, с. 354].

У психолого-педагогічній літературі існують такі найпоширеніші визначення емпатії:

· як здібності проникати в чужу свідомість, «розуміти її емоційні стани й афективні орієнтації у формі співчуття й на цій основі передбачати реакції іншої людини». Тут людина розуміє почуття іншої людини через механізм «інтродекції», через перевтілення в іншого (М. Каган, Д. Майєрс, К. Роджерс);

· як «афективний зв'язок» з іншими людьми. Емпатія тут набуває значення співпереживання, співчуття, розуміння емоційного і психічного стану, проникнення в переживання іншої людини (І.Юсупов). Емпатія в межах цього напрямку досліджується у психотерапії й педагогічній психології;

· як здатність послідовно виявляти емпатійне розуміння іншого в мові або дії і гнучко переключатися від стану розуміння іншого на вираження своїх почуттів (Ю. Гішпенрейтер).

На основі зазначеного до емпатійних умінь, що сприяють формуванню емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутніх учителів, відносимо: уміння розуміти емоційний і психічний стан інших суб'єктів навчання, уміння усвідомлювати думки і почуття, які не були прямо виражені іншими суб'єктами навчання; уміння їм співчувати, створювати атмосферу емоційної близькості й теплоти з іншими учасниками групи тощо.

Отже, у процесі дослідження ми дійшли висновку, що якщо формування емоційного компоненту професійної спрямованості нерозривно пов'язане з формуванням мотиваційного компонента і також має здійснюватись у межах мотиваційно-орієнтаційного етапу педагогічної технології, то й шляхи його формування мають бути відповідними, наприклад: застосування елементів проблемного навчання, ігрової діяльності, розширення форм самостійної роботи майбутніх учителів, орієнтація навчального матеріалу на його практичний зміст тощо. Особливого значення у процесі формування саме емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя набувають також емоційний виклад навчальної інформації у процесі емоційно насиченого заняття за допомогою формування сприятливого емоційно-психологічного клімату, створюючи ситуації успіху, використовуючи елементи гумору, прийоми емоційного стимулювання процесу навчання, а також прийоми створення комфортних умов навчання. З метою розвитку емоційного компонента важливо застосовувати прийоми співробітництва, здійснювати активізацію навчальної діяльності майбутніх учителів на занятті, модернізувати структуру заняття тощо.

У подальшому важливого значення набуває дослідження формування рефлексивного, когнітивного, діяльнісного та поведінкового компонентів професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя.

Література.

1. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать [Текст] : кн. для учителя / А.С. Белкин. — М. : Просвещение, 1991. — 176 с. — (Мастерство учителя: идеи, советы, предложения).

2. Гусак О.Г. Педагогічна технологія створення ситуацій успіху майбутнього вчителя у професійній підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.Г. Гусак. — Х., 2011. — 20 с.

3. Кунц Л.И. Профессиональная направленность как фактор формирования образа будущей профессиональной деятельности личности (на матери-

але студентів-психологів): дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01 / Куниця Любов Іванівна. – Новосибірськ, 2005. – 216 с.

4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Х.: «ОВС», 2002. – 400 с.

5. Макагон О.Е. Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Макагон Олександр Емануїлович. – Х., 2007. – 195 с.

6. Маркова А. К. Психологія труда учителя : Кн. для учителя / А.К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.

7. Нікіфорова Л.Б. Формування емоційної культури майбутніх менеджерів у навчально-виховному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Л.Б. Нікіфорова. – Херсон, 2009. – 22 с.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

УДК 371.267
Пліско О. В.

У статті визначено поняття «моніторинг», «навчальні досягнення», «організаційно-педагогічні умови». Теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи. Представлено результати експериментальної перевірки ефективності цих умов в освітньому процесі школи.

Ключові слова: моніторинг, навчальні досягнення, організаційно-педагогічні умови, учні старшої школи.

В статье определены понятия «мониторинг», «учебные достижения», «организационно-педагогические условия». Теоретически обоснованы организационно-педагогические условия мониторинга учебных достижений учащихся старшей школы. Представлены результаты экспериментальной проверки эффективности этих условий в образовательном процессе школы.

Ключевые слова: мониторинг, учебные достижения, организационно-педагогические условия, учащиеся старшей школы.

The notions “monitoring”, “educational achievements”, “organisational and pedagogical conditions” have been defined. The organisational and pedagogical conditions of higher school pupils’ educational achievements monitoring have been theoretically grounded. The results of these conditions experimental check in the school educational space have been presented.

Key words: monitoring, educational achievements, organisational and pedagogical conditions, senior pupils, school.